

Η μεταβολή της δομής της οικογένειας στην Ευρώπη και η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών

Changes of the family structure in Europe and the rise of single parenthood

Authors: Ρούσου Έλενα¹, Κούτα, Χριστιάνα², Μίτλεπτον Νίκος³

1. PhD, MSc, BSc, Comm. Nurse, RGN

2. PhD, MSc, BSc

3. PhD, Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΠΑΚ

Περίληψη

Τα σύγχρονα δεδομένα υποδηλώνουν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες αυξάνονται αλματωδώς. Στην Ευρώπη αντιπροσωπεύουν περίπου το 3,5% όλων των οικογενειών και το 9% των οικογενειών με παιδιά. Οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν στην αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών αφορούν τη μείωση στη συχνότητα των γάμων και την αύξηση στη συχνότητα των διαζυγίων και των γεννήσεων εκτός γάμου. Αρχικά, γίνεται μια προσέγγιση στις διαφορές μεταξύ των χωρών της Ευρώπης. Στα παρατηρούμενα ποσοστά, φαίνεται να σκιαγραφούν έναν διαχωρισμό ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διακρίνοντας τις σε χώρες του Βορρά και του Νότου. Τα ψηλότερα ποσοστά παρουσιάζονται στις βόρειες χώρες και τα χαμηλότερα ποσοστά στις χώρες του νότου.

Επιπρόσθετα, γίνεται μια προσπάθεια συσχέτισης των παρατηρούμενων διαφοροποιήσεων. Η εικόνα διατηρεί την διάκριση μεταξύ των πλουσιότερων και φτωχότερων χωρών, αλλά και σε χώρες με διαφορετικό θρήσκευμα όπως Προτεσταντισμός και Καθολικισμός. Παρατηρείται επομένως, μια συσχέτιση της αύξησης των ποσοστών της μονογονεϊκότητας, τόσο με την κουλτούρα όσο και με την θρησκεία.

Το άρθρο συμπεραίνει τη σημαντικότητα, αναγκαιότητα της αξιολόγησης των αλλαγών που διέρχεται η δομή της οικογένειας, καθώς φαίνεται ότι έχουν άμεση σχέση με την διαμόρφωση του κοινωνικό-οικονομικού πλαισίου μιας χώρας και κατ'επέκταση με τη ψυχσωματική υγεία των υπηκόων της. Επομένως, η μελέτη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα μέλη μονογονεϊκών οικογενειών θα πρέπει να αποτελούν πρόκληση για τους επαγγελματίες υγείας και ιδιαίτερα όσους εργάζονται στον τομέα της κοινοτικής-οικογενειακής νοσηλευτικής.

Abstract

The number of single-parent families is rapidly growing worldwide. In Europe single parent households, represents about 3.5% of all households and 9% of families with children. The main reasons for the increase in single parent families are the decline of marriages ratio as well as the increase in the divorce ratios and births outside marriage. The observed differences in the, appear to delineate a separation between EU countries by distinguishing them in countries of the North and the South. The highest rates are presented in the Nordic countries and the lowest rates in the southern countries.

The image presented in this paper, maintains the distinction between the richest and poorest countries but also in countries with different religion like Protestantism and Catholicism.

There is therefore a correlation between the growth rates of single parenthood, both by culture and by religion. This article concludes the importance and the necessity of the evaluation of the changes that the structure of the family undergoes, as it seems to have been directly related to the formation of the socio-economic context of a country and consequently the mental and physical health of its citizens.

Therefore, a deeper inside of the problems that the members of single parent families are facing, should be a challenge to health professionals, especially those working in the field of Community-family nursing.

Εισαγωγή

Ένα έκδηλο χαρακτηριστικό των σύγχρονων Δυτικών κοινωνιών το οποίο με βάση τα διεθνή δεδομένα γίνεται ολοένα και πιο έντονο μετά το 1960, είναι και η τάση διαφοροποίησης της συμβατικής-πυρηνικής οικογένειας (ΟΟΣΑ 2010b). Η οικογένεια δεν αποτελεί πλέον μια ενιαία και αδιαίρετη οντότητα-μοντέλο, αλλά είναι μια πολυσύνθετη πραγματικότητα η οποία χαρακτηρίζεται από πολυμορφία και πολυπλοκότητα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται νέες μορφές οικογένειας που να μην συνάδουν με τη συζυγική-διγονεϊκή οικογένεια (Ρήγα κ.α., 2003). Σήμερα, το ένα τέταρτο έως και το ένα τρίτο των οικογενειών διεθνώς, είναι μονο-γονεϊκές (OECD 2011a). Η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζεται στις αναπτυγμένες χώρες λόγω ραγδαίας αύξησης των ποσοστών των διαζυγίων, με τις ΗΠΑ να παρουσιάζουν το ψηλότερο ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών το οποίο είναι 29,5 τοις εκατόν (OECD 2011a).

Στα μέσα του 20ου αιώνα, οι περισσότερες μονογονεϊκές οικογένειες προέκυπταν λόγω θανάτου του ενός

συζύγου, ενώ στις δεκαετίες του 1970 και 1980, ήταν αποτέλεσμα διαζυγίων. Από τις αρχές του 21ου αιώνα, οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν στην αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, αφορούν στην περαιτέρω αύξηση των διαζυγίων, την καθυστέρηση στη δημιουργία οικογένειας, τη διεκδίκηση χειραφέτησης εκ μέρους των γυναικών, στην αύξηση των ζευγαριών που συζούν και των γεννήσεων εκτός γάμου, καθώς και στη μείωση των προκαταλήψεων για τις άγαμες μητέρες (Neise & Gruneberg, 2005). Χαρακτηριστικά, οι Neise & Griineberg, (2005) αναφέρουν ότι ιδιαίτερα η νέα γενιά έχει αναπτύξει ένα νέο μοντέλο 'φυσιολογικής οικογένειας', αυτό του 'μένω μόνος' ή 'συζώ' χωρίς να χρειάζεται να παντρευτώ για να δημιουργήσω οικογένεια. Ο ρυθμός όμως με τον οποίο συμβαίνουν αυτές οι διαφοροποιήσεις, προδιαθέτει ότι σύντομα η μονογονεϊκή οικογένεια, θα αποτελεί ένα συνήθη πλέον τύπο οικογενειακής οργάνωσης (Μουσουρού, 2000, Sarfati, 2001), ενώ οι κοινωνιολόγοι χαρακτηρίζουν το φαινόμενο ως μια νέα «επιδημιολογική μετάβαση» (Περισιάνης κ.α, 2007).

Συγκεκριμένα, κατά μέσο όρο στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, η συχνότητα γάμων μειώθηκε από το 8,1 ανά 1000 κατοίκους το 1970, σε 5 ανά 1000 το 2009 (OECD, 2010). Κάποιες διαφοροποιήσεις παρατηρούνται μεταξύ των χωρών, καθώς η συχνότητα γάμων παραμένει υψηλή σε χώρες όπως η Κορέα, η Τουρκία και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ενώ καταγράφεται ως πολύ χαμηλή στη Χιλή, το Λουξεμβούργο και την Ιταλία. Κατά την ίδια περίοδο, η συχνότητα των διαζυγίων έχει διπλασιαστεί σε 2.4 διαζύγια ανά 1.000 άτομα (OECD, 2010). Τα ποσοστά διαζυγίων διαφέρουν μεταξύ των χωρών, με τα υψηλότερα ποσοστά να καταγράφονται στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, τη Τσεχία και το Βέλγιο, ενώ τα χαμηλότερα στην Ιταλία, τη Χιλή και το Μεξικό. Συνολικά, φαίνεται ότι λιγότερα άτομα παντρεύονται, ενώ εκείνοι παντρεύονται έχουν περισσότερες πιθανότητες να καταλήξουν σε διαζύγιο. Η συσχέτιση μεταξύ συχνότητας γάμου και διαζυγίου είναι σχετικά ισχυρή ($r=0,59$), γεγονός που υποδηλώνει ότι υπάρχει μεγαλύτερη συχνότητα διαζυγίων σε χώρες όπου υπάρχει μεγαλύτερη συχνότητα γάμων (OECD, 2011).

Η μείωση στα ποσοστά γάμου, είχε ως επακόλουθο, την απότομη αύξηση του αριθμού των παιδιών που γεννιούνται εκτός γάμου: ο μέσος όρος ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ τριπλασιάστηκε από 11% το 1980 σε σχεδόν 33% το 2007. Το ποσοστό είναι ιδιαίτερα υψηλό στις Σκανδιναβικές χώρες, με τη Νορβηγία, τη Σουηδία και την Ισλανδία να έχουν τις περισσότερες γεννήσεις εκτός γάμου παρά εντός γάμου. Αντίθετα, οι γεννήσεις εκτός γάμου είναι σπάνιες στις χώρες όπου το ποσοστό συμβίωσης ζευγαριών είναι επίσης χαμηλό, όπως η Ελλάδα, η Ιαπωνία και η Κορέα (OECD, 2011).

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην ανάλυση των διαφοροποιήσεων που παρατηρούνται στις Ευρωπαϊκές χώρες αναφορικά με τα ποσοστά των μονογονεϊκών οικογενειών, καθώς και τις κυριότερες αιτίες που οδήγησαν στην αύξηση τους τις τελευταίες δεκαετίες.

Δημογραφικά στοιχεία του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ευρώπη

Τις τελευταίες δεκαετίες ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών έχει αυξηθεί σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης. Σήμερα αντιπροσωπεύουν περίπου το 3,5% όλων των ευρωπαϊκών οικογενειών και το 9% των οικογενειών με παιδιά, ενώ το 13,6% των παιδιών διαμένει σε μονογονεϊκή οικογένεια. Τα υψηλότερα ποσοστά παρουσιάζονται στην Ιρλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο με 8,4% και 5,8% αντίστοιχα. Ακολουθούν η Σουηδία με 5%, η Δανία με 4,9% και η Εσθονία, το Βέλγιο και η Λιθουανία με 4,5%. Τα χαμηλότερα ποσοστά μονογονεϊκότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρουσιάζονται στις Νότιες χώρες με την Ελλάδα να έχει το χαμηλότερο ποσοστό (1%) και την Πορτογαλία (1,4%) (Eurostat, 2012).

Στην ερμηνεία των πιο πάνω δεδομένων, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα στοιχεία που δίδονται από την κάθε χώρα διαφέρουν κυρίως ως προς την σύνθεση και

τις σχέσεις των ατόμων σε κάθε «νοικοκυριό». Επιπλέον, υπάρχουν διαφορές στον καθορισμό του τύπου της κάθε οικογένειας, όπως για παράδειγμα στην ηλικία των παιδιών που ορίζονται ως εξαρτώμενα. Διαφορές διακρίνονται και σε κοινωνικούς παράγοντες και στην κουλτούρα με αποτέλεσμα η σύγκριση μεταξύ τους να καθίσταται πολύ δύσκολη

Παρόλα αυτά, οι διαφορές στα ποσοστά φαίνεται να σκιαγραφούν έναν διαχωρισμό ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διακρίνοντας τες σε χώρες του Βορρά και του Νότου. Ενώ, η εικόνα διατηρεί την διάκριση μεταξύ των πλουσιότερων και φτωχότερων χωρών και σε χώρες με διαφορετικό θρήσκευμα όπως Προτεσταντισμός και Καθολικισμός. Αυτό οφείλεται στη συσχέτιση της αύξησης των ποσοστών της μονογονεϊκότητας με την κουλτούρα και την θρησκεία, αφού ως γνωστό η Καθολική εκκλησία δεν ευνοεί το διαζύγιο (Burstrom et al., 2010).

Οι παρατηρούμενες διαφορές είχαν μελετηθεί αρχικά από τον Hajnal (1965,1982), ο οποίος εντόπισε κοινά χαρακτηριστικά σε ορισμένες ομάδες χωρών. Συγκεκριμένα διαπίστωσε ότι οι ανατολικές χώρες χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά νοικοκυριών εντός γάμου ('joint' households), σε σχετικά νεαρότερη ηλικία ενώ, οι δυτικές χώρες χαρακτηρίζονται από γάμους σε μεγαλύτερη ηλικία. Επιπλέον, η μελέτη του κατέδειξε ότι ένα υψηλό ποσοστό ατόμων παραμένουν άγαμοι και ένα μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών αποτελείται από ενήλικες που μένουν μόνοι τους ('simple' households).

Αργότερα, οι Iakou & Skew (2004), αναγνωρίζοντας την ετερογένεια μεταξύ των χωρών πρότειναν μια τριπλή τυπολογία διαχωρισμού των 15 τότε χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η τυπολογία βασίστηκε στη μελέτη της Reher (1998) η οποία εντόπισε ισχυρότερους οικογενειακούς δεσμούς και ψηλότερα ποσοστά ενδογενεακής συγκατοίκησης (inter-generational co-residence) στη Νότια από ότι στη Βόρεια Ευρώπη, καθώς και στις μελέτες του Esping-Andersen (1990 και 1999) που αφορά στις συνθήκες κοινωνικής πρόνοιας.

Η πρώτη ομάδα χωρών καταγράφεται ως το Βόρειο Σύμπλεγμα ('nordic' cluster) και περιλαμβάνει τις Σκανδιναβικές χώρες (Σουηδία, Δανία, Φιλανδία) και την Ολλανδία. Τα κοινά χαρακτηριστικά αυτών των χωρών είναι τα μικρά νοικοκυριά (τα άτομα μόλις ενηλικιωθούν ενήλικες μένουν μόνα τους και μονογονεϊκές οικογένειες), καθώς και η πλήρης απουσία σχεδόν της εκτεταμένης οικογένειας (Iakou & Skew, 2010).

Η δεύτερη ομάδα, το Νότιο σύμπλεγμα (Southern cluster) αποτελείται από Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα. Οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται από την εκτεταμένη συγκατοίκηση των γονέων με τα ενήλικα παιδιά τους και των ηλικιωμένων να συμβιώνουν με τις οικογένειες των παιδιών τους, καθώς επίσης τα πολύ μικρότερα ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών. Αποτέλεσμα να καταγράφονται τα νοικοκυριά ως αριθμητικά μεγαλύτερα (Iakou & Skew, 2010).

Η τρίτη ομάδα, η οποία καταγράφεται ως "Βόρειο - δυτικό" σύμπλεγμα (Nordic-Western cluster), αποτελείται από το Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο και Ιρλανδία. Για πολλούς δείκτες, οι χώρες αυτές καταλαμβάνουν μια ενδιάμεση θέση μεταξύ των άλλων δύο ομάδων. Οι χώρες, νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταγράφονται ως ξεχωριστή ομάδα.

Αξιολογώντας τα δεδομένα με βάση τον πιο πάνω διαχωρισμό, παρατηρείται ότι τα ποσοστά των μονογονεϊκών οικογενειών είναι υψηλότερα στις χώρες του βόρειου και του βορειοδυτικού συμπλέγματος. Με βάση λοιπόν τις διατάξεις των νοικοκυριών, τα ποσοστά ενδέχεται να είναι διαφορετικά ανάμεσα στις χώρες και πολλές φορές να μην είναι συγκρίσιμα.

Για παράδειγμα, στην Ελλάδα και τη Ρουμανία, μόνο το 1% των νοικοκυριών αντιστοιχεί σε μονογονεϊκή οικογένεια με μικρά παιδιά, συγκριτικά με το πέραν του 8% σε Ιρλανδία και του 5% σε Ηνωμένο Βασίλειο και Σουηδία. Τα στοιχεία αυτά ωστόσο, δεν πρέπει να λαμβάνονται ως ενδεικτικά, δεδομένου ότι στην Νότια και Ανατολική Ευρώπη οι μονογονεϊκές είναι πιθανότερο να ζουν σε νοικοκυριά 'εκτεταμένης οικογένειας' και επομένως, να μην καταγράφονται ως μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπρόσθετα, στις χώρες του Νότιου και Ανατολικού συμπλέγματος, ποσοστό 4,4% του συνόλου των νοικοκυριών αποτελούνται από ένα ενήλικα που διαμένει με ένα άτομο >18 ετών. Στην προκειμένη περίπτωση αυτό μπορεί επίσης να αντιπροσωπεύει μονογονεϊκές με τα ενήλικα παιδιά τους, που και πάλι δεν καταγράφονται ως μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτή η διάταξη νοικοκυριών είναι πιο συνήθεις σε χώρες όπου τα ενήλικα παιδιά δεν εγκαταλείπουν την οικογενειακή εστία εάν δεν αποκτήσουν δική τους οικογένεια, ή σε χώρες όπου υπάρχουν αυξημένα ποσοστά διαζυγίων. Παραδείγματα χωρών αποτελούν η Ιρλανδία, η Ουγγαρία, η Εσθονία και η Σλοβενία, με τα ποσοστά τέτοιων νοικοκυριών να φτάνουν το 7%, ενώ στη Λετονία φτάνει το 9%.

Σε γενικότατο πλαίσιο διακρίνονται τρεις ομάδες χωρών στην Ευρώπη με κάποια ιδιόζοντα χαρακτηριστικά:

Οι Σκανδιναβικές χώρες: Οι χώρες αυτές έχουν επίσης υψηλά ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών. Οι νεανικές ηλικίες, οι άνδρες και η μεγάλη συχνότητα εργαζόμενων αποτελούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των οικογενειών αυτών, ενώ οι «φιλοξενούμενες» οικογένειες είναι σπάνιο φαινόμενο. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις παίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στα εισοδήματα των νοικοκυριών αλλά εξίσου σημαντικά είναι και τα εισοδήματα από εργασία.

Οι Αγγλοσαξονικές χώρες: Το Ην. Βασίλειο και η Ιρλανδία χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλά ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών, μεταξύ των οποίων υπάρχουν πολλοί νέοι και άνεργοι, ενώ αυτοί που εργάζονται απασχολούνται συχνά σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Τα ποσοστά των «φιλοξενούμενων» οικογενειών

κυμαίνονται κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ένα σημαντικό μέρος των πόρων των νοικοκυριών αυτών προέρχεται από κοινωνικές μεταβιβάσεις, το μέγεθος των οποίων όμως δεν είναι ικανό για να υπερβούν τα όρια φτώχειας.

Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης: Οι χώρες αυτές διακρίνονται από χαμηλές αναλογίες μονογονεϊκών νοικοκυριών μεταξύ των οποίων υπάρχουν σημαντικά ποσοστά «φιλοξενούμενων» οικογενειών. Οι γονείς που ανατρέφουν μόνοι τα παιδιά τους, είναι συγκριτικά μεγαλύτεροι σε ηλικία και οι περισσότεροι εργάζονται. Τα εισοδήματα των μονογονεϊκών οικογενειών φαίνεται να είναι αναλογικά υψηλότερα, ενώ οι κοινωνικές μεταβιβάσεις είναι ελάχιστες και αποτελούν ένα μικρό μέρος του συνόλου των οικονομικών πόρων των οικογενειών. Οι κυριότερες αιτίες αύξησης των μονογονεϊκών οικογενειών οφείλονται κατά κύριο λόγο στις μεταβολές των δεικτών του γάμου, των διαζυγίων και των ποσοστών γεννήσεων εκτός γάμου. Τα στατιστικά στοιχεία από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ενδεικτικά για τις αλλαγές που προέκυψαν τα τελευταία 40 χρόνια.

Κυριότεροι παράγοντες που οδήγησαν στην αύξηση του ποσοστού των μονογονεϊκών οικογενειών

Συχνότητα γάμου

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat (2012), η συχνότητα γάμου μειώθηκε από 7,9/1000 κατοίκους το 1970 σε 4,4 το 2010, με το ποσοστό μείωσης να φτάνει το 36%. Κατά την ίδια περίοδο, παρατηρείται μια αστάθεια στο θεσμό του γάμου, γεγονός που προκύπτει από το ρυθμό αύξησης των διαζυγίων. Από 1,0 διαζύγιο ανά 1000 κατοίκους το 1970, σε 1,9 το 2009. Η μεγαλύτερη συχνότητα γάμων παρατηρείται στη Κύπρο (7,3 γάμοι ανά 1000 κατοίκους), αποδεικνύοντας ότι ο θεσμός του γάμου αποτελεί σημαντικό μέρος της κουλτούρας του τόπου. Ακολουθούν οι Λιθουανία (6,3) και η Μάλτα (6,2). Η χαμηλότερη συχνότητα γάμου παρατηρείται στη Βουλγαρία (2,9), τη Σλοβενία (3,2) και το Λουξεμβούργο (3,3).

Συχνότητα Διαζυγίων

Όσον αφορά τα διαζύγια, η μικρότερη συχνότητα παρατηρείται στη Μάλτα με 1 διαζύγιο ανά 1000 κατοίκους, στην Ιρλανδία (0,7) και στην Ιταλία (0,9). Παρόλα αυτά, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι σε αυτές τις χώρες οι εθνικές νομοθεσίες δεν επέτρεπαν το διαζύγιο μέχρι πρόσφατα (στην Ιταλία μέχρι το 1970, στην Ισπανία μέχρι το 1981, στην Ιρλανδία μέχρι το 1995 και στην Μάλτα μόλις το 2011) και ενδεχομένως ο ρυθμός αύξησης των διαζυγίων σε αυτές τις χώρες αναμένεται να παρουσιάσει αύξηση τα επόμενα χρόνια. Η χαμηλότερη συχνότητα διαζυγίων σε χώρες όπου επιτρέπεται νομοθετικά το διαζύγιο είναι η Σλοβενία (1,1) και η Ελλάδα (1,2). Η υψηλότερη συχνότητα διαζυγίων σημειώνεται στη Λετονία (4,0 ανά 1000 κατοίκους), στη Λιθουανία (3,4) και το Βέλγιο (2,9).

Γεννήσεις εκτός γάμου

Τα ποσοστά γεννήσεων εκτός γάμου στις χώρες της Ευρώπης ακολουθούν επίσης μια αυξητική τάση τις τελευταίες δεκαετίες, αντανακλώντας τις αλλαγές που περιήλθαν διαχρονικά στο θεσμό της δημιουργίας οικογένειας εντός του γάμου. Η νέα τάση που πλέον που υιοθετείται από τους νέους ανθρώπους επιτρέπει την απόκτηση παιδιών χωρίς να προηγείται γάμος με άτομα που είτε επιλέγουν απλώς να συζούν, είτε η γυναίκα επιλέγει να αποκτήσει από μόνη της παιδιά. Στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο μέσος όρος των παιδιών που γεννήθηκαν εκτός γάμου ανήλθε στο 38,3% το 2010 σε σχέση με το 17,4% το 1990. και η αυξητική αυτή τάση παρατηρείται σε όλες τις χώρες μέλη. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στην Ισλανδία (65%), στην Εσθονία (59,7), την Σλοβενία (56,8%), την Βουλγαρία (56,1%), την Σουηδία (54,3%) και την Γαλλία (55%). Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται σε χώρες του Νότου, όπως η Ελλάδα (7,4%) και η Κύπρος (16,9%) (Eurostat 2012).

Δημογραφικά στοιχεία που αφορούν την αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών στην Κύπρο

Στη Κύπρο, σύμφωνα με τα δεδομένα της Eurostat (2012) το ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών με μικρά παιδιά ανέρχεται στο 3,3%. Παρόλα αυτά, καταγράφεται ένα ποσοστό 4,3% όπου ένα ενήλικο άτομο διαμένει με τα ενήλικα παιδιά του, μέρος των οποίων πιθανόν να περιλαμβάνει και μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπρόσθετα 2,7% των νοικοκυριών καταγράφονται ως εκτεταμένες οικογένειες 'extended families' που και πάλι ενδέχεται να περιλαμβάνει μονογονεϊκές οικογένειες οι οποίες διαμένουν στο ίδιο σπίτι με τους γονείς τους (Eurostat, 2012).

Με βάση τα τελευταία στοιχεία της πληθυσμιακής απογραφής στη Κύπρο (2011), οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν το 7,9% όλων των οικογενειών. Από αυτές, σε ποσοστό 6.7% επικεφαλής είναι η μητέρα έναντι του 0.9% όπου επικεφαλής είναι ο πατέρας (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, 2011). Τα τελευταία 25 χρόνια παρατηρείται μια αυξητική τάση, από 3.6% το 1982, σε 5.7% το 2001 και 7.9% το 2012, η οποία προδιαθέτει ότι με μια μικρή χρονική καθυστέρηση, τα ποσοστά θα προσεγγίσουν τα Ευρωπαϊκά και διεθνή δεδομένα (Περι- σιάνης κ.α, 2007).

Όσον αφορά τις αιτίες που οδηγούν στη αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών τα δεδομένα στη Κύπρο έχουν ως εξής: η συχνότητα γάμου παρόλο που παρουσιάζει μια μείωση τα τελευταία 40 χρόνια (από 8.6 ανά 1000 κατοίκους, σε 7.3) είναι σχεδόν διπλάσια από τον μέσο όρο των χωρών μελών (4.4 ανά 1000) και καταγράφεται ως η χώρα με τη μεγαλύτερη συχνότητα σε γάμους. Παράλληλα, μια σημαντική αύξηση παρατηρείται και στη συχνότητα των διαζυγίων (από 0.2 ανά 1000 κατοίκους το 1970 σε 2.3 το 2011, αύξηση κατά 11,5%) και κατατάσσεται ως η 10η χώρα με τη μεγαλύτερη αύξηση των διαζυγίων στην Ευρώπη. Ωστόσο, παρόλο

που οι γεννήσεις εκτός γάμου είναι κατά πολύ χαμηλότερες από τον μέσο όρο των χωρών μελών (16.9 έναντι 38.3), εντούτοις ο ρυθμός αύξησης των τελευταίων 40 ετών φτάνει στο 84,5% (από 0.2 ανά 1000 γεννήσεις το 1970 σε 16.9 το 2011) (Eurostat, 2012).

Μελλοντικές προβλέψεις για το ρυθμό αύξησης των μονογονεϊκών οικογενειών

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του ΟΟΣΑ, ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών προβλέπεται να αυξηθεί μέχρι το 2025-30, όχι μόνο σε απόλυτους όρους, αλλά και ως ποσοστό όλων των οικογενειών με παιδιά (ΟΟΣΑ, 2010b). Ωστόσο, οι αλλαγές αυτές είναι πιο πιθανό να γίνουν περισσότερο αισθητές σε ορισμένες χώρες από ότι σε άλλες. Για παράδειγμα στην Αυστραλία, την Ιαπωνία και τη Νέα Ζηλανδία ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών ως ποσοστό όλων των οικογενειών με παιδιά θα μπορούσε να φθάσει πάνω από 30% (έναντι 28%, 22% και 31% αντίστοιχα για τα μέσα της δεκαετίας του 2000). Αντίθετα, στην Αυστρία, Γερμανία και Ελβετία το ποσοστό αναμένεται να κυμανθεί μεταξύ 17% και 19%. Η σταθερά συνεχιζόμενη αυξητική τάση στις χώρες του ΟΟΣΑ επιτρέπει προβλέψεις οι οποίες υποδηλώνουν ότι οι αριθμοί είναι πιθανό να αυξηθούν κατά 22% και 29% την περίοδο 2025-30.

Συμπεράσματα

Πέραν όμως, από τη δραματική αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών, η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελεί πλέον γεγονός ως μια νέα μορφή οικογενειακού σχήματος και θεωρείται περισσότερο κοινωνικά αποδεκτή από ποτέ. Ωστόσο, οι ισορροπίες ανάμεσα στα μέλη της δεν μπορούν να παραμένουν οι ίδιες και ευθύνονται αρκετοί παράγοντες για την δυσκολία στην προσαρμογή και την άρτια εκπλήρωση όλων των λειτουργιών της. Οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας και των νοικοκυριών ενδέχεται να επηρεάζουν την οικονομική και την κοινωνική κατάσταση των μελών της (Wickrama et al., 2006). Ο κίνδυνος της οικονομικής δυσπραγίας είναι υψηλότερος ανάμεσα στα ζευγάρια που συζούν παρά σε αυτούς που είναι παντρεμένοι, ενώ παράλληλα το διαζύγιο συνδέεται με τη φτώχεια και ιδιαίτερα στις διαζευγμένες γυναίκες (Wickrama et al., 2006). Κατ'επέκταση, τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών, πέραν από το γεγονός ότι και αυτά αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο φτώχειας (Harkness, 2011), έχουν και περισσότερες πιθανότητες να σημειώνουν χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις (Franz et al., 2003), να αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής και αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Ceballo & McLoyd, 2002), που έχει αντίκτυπο στην υγιή λειτουργία της οικογένειας, του ατόμου και της κοινωνίας ευρύτερα.

Η αξιολόγηση επομένως των αλλαγών που διέρχεται η δομή της οικογένειας θεωρείται υψίστης σπουδαιότητας, καθώς φαίνεται ότι έχουν άμεση σχέση με την διαμόρφωση του κοινωνικό-οικονομικού πλαισίου μιας χώρας και κατ'επέκταση με τη ψυχοσωματική υγεία

των υπηκόων της (Benzeval, 1998; Sarfati, 2001; Artazcoz et al., 2004; Curtis & Phipps, 2004). Επομένως, η μελέτη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα μέλη μονογονεϊκών οικογενειών θα πρέπει να αποτελούν πρόκληση για τους επαγγελματίες υγείας και ιδιαίτερα όσους εργάζονται στον τομέα της κοινοτικής-οικογενειακής νοσηλευτικής.

Βιβλιογραφία

Μουσουρού, Λ. (2000) Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας. Αθήνα: Gutenberg ΟΟΣΑ (2010b) Public Administration after "New public Management", δόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι Περιστιάνης, Ν., Παπαδόπουλος, Α., Κουτσούλης Μ., Κοκκίνου Κ., κ.α. (2007) Οι μονογονεϊκές οικογένειες στη Κύπρο. Intercollage, Τελική έκθεση Ρήγα, Β.Α. και συν. (2003) Το κουτί της Πανδώρας - Οικογένεια και η Διαπολιτισμική της ταυτότητα σήμερα. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Artazcoz, L., Borrell, C., Benach, J., Cortes, I. & Rohlfs, I. (2004) Women, Family demands and health: the importance of employment status and socio-economic position. *Social Science & Medicine*, 59: 263-274 Benzeval, M. (1998) The self-reported health status of lone parents. *Soc. Sci. Med.*, 46:1337-1353 Burstrom, B., Whitehead, M., Clayton, S., Fritzell, S. (Van- nomi, F. & Costa, G. (2010) Health inequalities between lone and couple mothers and policy under different welfare regimes - the example of Italy, Sweden and Britain. *Social Science & Medicine*, 70, 912-920 Ceballos, R. and McLoyd, V. 2002. Support and parenting in poor, dangerous neighborhoods. *Child Development*, 73: 1310-1321.

Curtis, L. & Phipps, S. (2004) Social transfers and the health status of mothers in Norway and Canada. *Social Science & Medicine*, 58, 2499-2507 Espring-Andersen, G. (1990) 'The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge', Polity Press.

Espring-Andersen, G. (1999) *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford University Press, Oxford Eurostat (2012) *Marriage and Divorce Statistics*, (accessed 23 December 2014). Franz, M., Lensche, H. & Schmitz, N. (2003) Psychological distress and socioeconomic status in single mothers and their children in a German city. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 38, 59-68 Hajnal, J. (1965). European marriage pattern in historical perspective. In: Glass, D.V. and Eversley, D.E.C. (eds.). *Population in History*. Arnold, London. 101-143. Hajnal, J. (1982). Two kinds of preindustrial household formation system. *Population and Development Review*, 8(3): 449-494. Harkness, S. (2011) Low income families and Social Cohesion. *The future Families to 2030*, OECD, Paris Iacovou, M. & Skew, A. (2004) Household structure in the EU. *Income and Living conditions in Europe*, Eurostat. Iacovou, M. and Skew, A.J. (2010). Household structure in the EU. Colchester: University of Essex. (ISER Working Paper; 2010-10). Iacovou, M. and Skew, A.J. (2011). Household composition across the new Europe: Where do the new Member States fit in? *Demographic Research*, 25, (14): 465-490 Neises, G. & Gruneberg, C. (2005) Socioeconomic situation and health outcomes of single parents. *J Public Health*, 13:270-278 OECD (2010) *Family Data Base: Family Household size and Household composition OECD (2011) Familie Data Base: Family dissolution and children OECD (2011a) Doing Better for families: Families in Changing* Reher, D.S. (1998). Family ties in Western Europe: Persistent contrasts. *Population and Development Review* 24(2): 203-234. Sarfati, D. (2001) The health of lone mothers in New Zealand. *NZ Med. J.*, 114:257-260 Wickrama KAS, Lorenz FO., Conger RD., Elder GH, Abraham WT & Fang SA. (2006) Changes in family financial circumstances and the physical health of married and recently divorced mothers. *Social Science & Medicine*, 63: 123-136